

Письменський Євген Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри поліцейської діяльності
Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ

**ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ДОДАТКОВОГО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ
ПРАВА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ ОСОБИ, ЯКА НА МОМЕНТ
ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ НЕ МАЛА
ТАКОГО ПРАВА**

У практиці правозастосування є актуальним питання про те, чи є можливим призначення особі, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК, додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, коли ця особа на момент вчинення кримінального правопорушення не мала та не отримувала посвідчення водія на право керування транспортними засобами?

Відповідно до ч. 1 ст. 55 КК позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як додаткове покарання. Будучи додатковим покаранням, воно може стосуватися також випадків, коли таке покарання не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК за умови, що з урахуванням характеру кримінального правопорушення, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 55 КК). Отже, ст. 55 КК, хоч і містить характеристику відповідного виду покарання, однак не передбачає чіткої відповіді на поставлене питання. Зважаючи на відсутність його нормативного врегулювання, переконані, що до його вирішення треба підходити через таке тлумачення ст. 55 КК, яке здійснюється на засадах верховенства права, узгоджується з ідеологією правової рівності й справедливості. Ця ідеологія є ключовим орієнтиром для кримінального права, адже саме вона утворює основу, базуючись на якій має здійснюватися рівномірний кримінально-правовий вплив, адекватний вчиненому правопорушенню.

Спробу розв'язати розглядану проблему здійснила Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду, ухваливши рішення, виходячи з наявності різних висновків про застосування відповідної норми права в подібних правовідносинах. Суть цього рішення відбита у сформульованому висновку щодо правозастосування положень ст. ст. 55, 286, 286-1 КК: «Особі, яку визнано винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого відповідною частиною статей 286, 286-1 КК, суд може призначити додаткове покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами незалежно від того, чи мала така особа на момент вчинення кримінального правопорушення отримане у передбаченому законом порядку посвідчення на право керування транспортними засобами». Цей висновок обґрунтовується тим, що ані норми Загальної частини КК, ані статті 286, 286-1 КК не містять жодних застережень чи умов застосування додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, зокрема, зумовлених відсутністю у винного посвідчення водія на право керування транспортними засобами. Водночас, на погляд суддів, підхід щодо неможливості призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами особі, яка не отримувала посвідчення водія на право керування транспортними засобами, не відповідає засаді справедливості та принципу рівності всіх перед законом, а також нівелює попереджувальну мету покарання¹.

¹ Прикладом нерівності, яка свідчить про уможливлення несправедливого кримінально-правового впливу на правопорушника, може бути така ситуація. Уявімо, що в обох випадках особи вчиняють кримінальне

Щодо зазначеного висновку Верховного Суду варто зазначити, що не викликає сумнівів доречність *de lege ferenda* призначати покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, незалежно від того, чи мала особа під час вчинення кримінального правопорушення, а так само на момент засудження, відповідне право, якого її позбавляють. Це покарання має узгоджуватися із характером вчиненого кримінального правопорушення. І якщо для його запобігання (один зі складників мети покарання) потрібно позбавити особу права обіймати певну посаду або займатися певною діяльністю у перспективі (наперед або у майбутньому), то воно повинно поширюватися на всі категорії осіб: як на ті, які були безпосередньо пов'язані з тією чи іншою посадою / родом діяльності, так і ті, які лише гіпотетично можуть обійняти відповідну посаду або займатися відповідною діяльністю [2, с. 9].

Водночас до внесення відповідних змін до КК пропонуваній Верховним Судом підхід до тлумачення не можна визнати таким, що «відповідає засаді справедливості та принципу рівності всіх перед законом», як про це декларується.

По-перше, зроблене у ч. 2 ст. 55 КК застереження про неможливість збереження права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має універсальний характер та безпосередньо впливає на всі зазначені випадки призначення цього покарання. Очевидно, законодавець виходив з того, що позбавити відповідного права можна лише ту особу, яка має це право на момент призначення покарання. Попри те, що це положення орієнтоване на ситуації, коли санкція статті (частини статті) Особливої частини КК не передбачає розгляданого виду покарання. За прийнятною тут аналогією, воно може бути поширене так само на типові випадки призначення цього покарання (якщо воно передбачене санкцією відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК).

По-друге, призначення додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, якщо воно передбачене санкцією відповідної частини статті Особливої частини КК, особам, які на момент вчинення кримінального правопорушення не мали легального права керування транспортними засобами, можна вважати виявом нерівності перед кримінальним законом. Оскільки одній категорії осіб (чиї діяння кваліфіковані за статтями (частинами статей) Особливої частини КК, санкції яких не передбачають покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю), воно не призначається в разі, якщо особа на момент призначення покарання не має права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Водночас щодо іншої категорії осіб (чиї діяння кваліфіковані за статтями (частинами статей) Особливої частини КК, санкції яких передбачають покарання у виді позбавлення права займатися певною діяльністю), така можливість не виключається. Як у першому, так і другому випадках має бути застосований єдиний підхід, що свідчить про спільні засоби, які використовує законодавець для досягнення мети призначення покарання. І цей підхід відбитий у ч. 2 ст. 55 КК. Протилежний висновок здатний спотворити уявлення про юридичну рівність у кримінальному праві, він призводить до того, що окремі категорії засуджених позбавляються рівної можливості призначення додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [1]. Принцип

правопорушення, пов'язане з керуванням транспортним засобом. Водночас у першому з них – це порушення особою, яка керує залізничним транспортом, правил безпеки руху за ознаками ст. 277 КК, санкції якої не передбачають додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а в другому – це порушення правил безпеки дорожнього руху особою, яка керує транспортним засобом, за ознаками ст. 286 КК, санкції якої передбачають зазначений вид додаткового покарання (позбавленням права керувати транспортними засобами). Отже, у першому випадку особа може бути позбавлена права керування залізничним транспортом лише в разі, якщо вона на момент призначення покарання мала таке право. Водночас виходить, що у другому таке позбавлення може не виключатися навіть, якщо такого права на момент призначення особа не мала (на перспективу). Продемонстрована ситуація показує можливість нерівного застосування відповідного виду покарання.

рівності всіх громадян перед законом є конституційною гарантією правового статусу особи, зокрема і засудженої за вчинення кримінального правопорушення. Порушення цього принципу вбачається у застосуванні диференційованого підходу до призначення відповідного додаткового покарання, залежно від того, чи передбачає його санкція статті (частини статті) Особливої частини КК, чи ні.

Зважаючи на вищезазначене, можемо зробити висновок, що запропонований Верховним Судом підхід до тлумачення ст. 55 КК, що уможливорює призначення покарання особі, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК, додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами, коли ця особа на момент вчинення кримінального правопорушення не мала та не отримувала посвідчення водія на право керування транспортними засобами, треба розглядати як таке, що не узгоджується з принципом верховенства права та порушує рівність і справедливість у кримінальному праві, адже (залежно від того, чи передбачений відповідний вид покарання у санкції) позбавляє можливості здійснювати однаковий кримінально-правовий вплив на осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані з певною посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю. Задля всебічного забезпечення засади справедливості та принципу рівності всіх перед законом, посилення превентивного складника мети покарання є доцільним відповідним чином удосконалити ст. 55 КК.

Література

1. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 04 вересня 2023 р. у справі 702/301/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396675> (дата звернення – 26.09.2023).

2. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як покарання за кримінальні правопорушення проти довкілля (окремі дискусійні аспекти). *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 травня 2023 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 6-11.

Плисюк Наталія Миколаївна,

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри кримінального права та процесу

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕРЖАВ ДАЛЕКОГО СХОДУ

Кримінальному законодавству держав Далекого Сходу (іноді його називають далекосхідним правом) – Японії, Китаю, Кореї та ін. – характерною є стійка ідеологія з першочерговою орієнтацією на захист державної власності, управління та порядку в суспільстві. Іноді така ідеологія може навіть шкодити інтересам окремої особи. Основним джерелом права в цих державах є звичаї, традиції, які визнаються правилами поведінки, які формуються у суспільстві та через багаторазове застосування перетворюються у звички людей. У процесі формування норм права тут пріоритет належить не державі, а суспільству. Зупинимося на аналізі видів вбивств за законодавством Японії та Китаю.

У національній правовій системі Японії відображено основні риси далекосхідного права, але з певним поєднанням із елементами західного права, адже поразка Японії в